

ПОМАРАНЧЕВА РЕВОЛЮЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Актуальність теми дослідження. Події президентської виборчої кампанії 2004 р., які отримали публіцистичну назву «Помаранчева революція», засвідчують появу в Україні нової тенденції до активного й всебічного опрацювання проблематики громадянського суспільства, що має особливе значення для поступового іпоетапного формування в країні демократичного політичного режиму. **Мета дослідження** полягає у дослідженні впливу Помаранчевої революції на формування громадянського суспільства в Україні. Реалізація мети обумовлює вирішення таких **завдань**: проаналізувати «Помаранчеву революцію» як етап розвитку громадянського суспільства в нашій країні; визначити роль інститутів громадянського суспільства в період кампанії виборів Президента України 2004 р.; обґрунтувати перспективи розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні, враховуючи події «Помаранчевої революції». **Об'єктом дослідження** виступає стан та напрям процесу суспільної самоорганізації як підвалини громадянського суспільства. **Предметом дослідження** є соціокультурна еволюція та інтерпретація концепту «громадянське суспільство».

Яскравою подією початку ХХІ ст., що хвилею мирних акцій протесту протягом листопада – грудня 2004 р. прокотилася всією Україною, стала Українська помаранчева революція, яка пробудила українців, змусила їх поважати себе, повернула мільйонам людей почуття національної гідності, гордості, самоототожнення з поняттям «громадянин України». Поштовхом до революції стали масові фальсифікації з боку влади під час президентської кампанії 2004 р., яка тривала з 3 липня 2004р. до 20 січня 2005р. Претендентами на президентську посаду було зареєстровано 24 особи. Така велика кількість претендентів свідчила про політичну роз'єднаність українського суспільства. Головні надії українське суспільство, втомлене від брехні та лицемірства влади, пов'язувало з лідером найбільшої парламентської фракції «Наша Україна» Віктором Ющенком. Важливим чинником, що істотно вплинуло на перебіг президентської виборчої кампанії, стало підписання на початку липня 2004р. угоди між блоком партій «Наша Україна» і Блоком Юлії Тимошенко про створення коаліції «Сила народу». Вона передбачала об'єднання зусиль для перемоги на президентських виборах 2004р. спільного кандидата В. Ющенка і мала на меті «відродження України, побудову демократичної правової справедливості держави». 31 жовтня 2004р. відбувся перший тур президентських виборів, у якому, незважаючи на всі зусилля влади, переміг В. Ющенко, якого підтримали 39,87% виборців. За своєю суттю Помаранчева революція була революцією духу, кампанією загальнонаціональних протестів, мітингів, пікетів, страйків, інших акцій громадянської непокори мільйонів людей проти антидемократичного режиму, який, нахабно сфальсифікувавши вибори, відбирав у них останню надію на краще життя. Це була закономірна реакція суспільства на зневажання закону, цинічні утиски людської моралі та гідності, продовження національного приниження українського народу, тотальну корупцію, знущання влади над бізнесом, фізичні розправи, залякування перед виборами, спроби нав'язати суспільству на найвищу державну посаду кандидата з кримінальним минулим. Зрештою, це була реакція громадян, які усвідомили що саме народ є джерелом влади. Головною рушійною силою і найактивнішим учасником революції, безперечно, була молодь, передусім студентська, яка загорено відчувала і переживала деморалізацію суспільства, подвійні стандарти, всеосяжне лицемірство, відсутність умов для реалізації життєвих проектів і породжену цим невпевненість у завтрашньому дні. Ідеологом революційних демократичних ідей стала інтелігенція, а соціальною базою – середній клас, який тільки-но почав формуватися в Україні. Лідером Помаранчевої революції, безперечно, був Віктор Ющенко. Прихильники «революції» є помірковано-оптимістичними стосовно перспектив громадянського суспільства після 2004 р., хоча й відзначають, що інститути громадянського суспільства і надалі повинні бути в опозиції стосовно держави. Тоді, як противники зазначеної «революції» вважають, що структури громадянського суспільства в «помаранчевих» областях неспроможні опонувати державі, а в «синьо-білих» областях формування інститутів громадянського суспільства є ускладненим. Феномен «помаранчевої революції» осмислюється крізь призму боротьби правлячої номенклатури і нової еліти в Україні. Розглядаються спроби конвергенції позитивного громадянського імпульсу в структурну модернізацію українського суспільства і

держави. Аналізуються етнопсихологічні, ментальні характеристики українців, що наклали свій відбиток на характер і перебіг подій осені 2004 року. З точки зору європейської стратегії та винайдення власної ідентичності розглядаються процеси оптимізації української влади і становлення структур громадянського суспільства. «Помаранчева революція» вперше після грудня 1991 року знову привернула увагу всієї світової спільноти до України. Активною була теоретична рефлексія на українську революцію як вітчизняних [5], так і зарубіжних аналітиків [1]. «Ми, громадяни України, - наголосив Президент України В. Ющенко перед Майданом, - стали єдиною українською нацією. Нас не розділити ні мовами, якими ми розмовляємо, ні вірами, які ми сповідуємо, ні політичними поглядами, які ми обираємо. У нас одна українська доля. У нас одна українська гордість. Ми горді тим, що ми є українці» [9]. Якщо спробувати сформулювати дефініцію української революції, то доцільно використати судження З. Бжезинського, який передбачав розпад «імперії зла» і незалежність України. Стосовно революційних подій в Україні він стверджує: «Ми тут спостерігаємо своєрідний драматичний шлюб між українським націоналізмом та українською демократією, драматичне поєднання українського патріотизму, української тотожності та української демократії, свободи, лібералізму» [11, с. 101 - 102]. Найбільш адекватно події, що розгорнулися після другого туру виборів 2004 року, можна назвати революцією Українського Духу. Крім традиційної боротьби за владу, новітня українська революція актуалізувала питання екзистенційного характеру, а саме: вибір політичної перспективи, пошук нової національної ідеї, модерної конкурентоспроможної української ідентичності, досконалішого формату державного розвитку. Унікальність української революції обумовлюється безпрецедентною миролюбністю. Цей феномен потребує особливої уваги, бо український етнос, завдяки своєму унікальному архетипу шляхетності, продемонстрував новий формат соціальних трансформацій – гуманістичну, «елегантну» революцію.

Директор Інституту глобальних стратегій Вадим Карасьов вважає, що українська Помаранчева революція цілком вписується в революційну матрицю: це – складовий елемент революційного процесу становлення ліберально-капіталізму та представницької демократії в світі. «Майдан» є новою формою громадянського суспільства [2, с.40, 46]. На думку експерта-політолога Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАНУ Володимира Кулика, який тлумачить «революцію як радикальну зміну», остання демонструє, наскільки «радикально змінилося громадянське суспільство... Якщо навіть нічого більше революційного немає, то це вже революція». Аналізуючи феномен «Помаранчевої революції» в світлі концепту громадянського суспільства, слід насамперед підкреслити його політичну спрямованість, визначену протистоянням останнього державі. Це дає змогу нам розглядати події в Україні в 2004 р. як ситуацію, в якій інститути громадянського суспільства демонструють спроможність вплинути на створення потужної опозиції чинній владі шляхом організації і проведення масових протестів проти фальсифікації виборів. Як наслідок, впливові неурядові організації опинились в опозиції до чинної влади. Найціннішим здобутком громадських організацій є те, що вони перемелюють на жорнах демократичних цінностей залишки посттоталітарного минулого українського суспільства, наближаючи цим майбутнє нової України [3]. Найбільш придатним інститутом для інтеграції українського суспільства є, на думку В. Липинського, держава [6, с. 7].

Цілком очевидно, що за своїм змістом новітня українська революція була революцією морально-світоглядною. Люди вийшли на вулиці і майдани не заради хліба та видовищ, а за правдою і свободою. Події листопада - грудня 2004 року активізували процес становлення громадянського суспільства. І як актуально сприймаються нині слова теоретика українського консерватизму В. Липинського: «Перший раз в історії України джерело Влади виведено з традиції, а не з бунту: з моральної, а не фізичної сили – з чогось старшого, ніж сама Влада» [6, с. 70 - 71]. Вставши з колін, наш народ змусив поважати себе, зруйнував стереотипні міфи про соціальну пасивність і громадянську апатію українців. Люди повірили, що можуть власними силами змінити своє життя, реально впливати на державну політику, забезпечити перемогу демократії.

Висновки. Отже, найважливішим питанням, яке породила «Помаранчева революція», вважають її подальший вплив на розбудову інститутів громадянського суспільства в Україні. Праці авторів, які досліджували події «Помаранчевої революції», можна класифікувати так: першу групу становлять ідейні прихильники «помаранчевих» подій (в Україні та на Заході), і меншою мірою демократично налаштовані дослідники в Росії, які намагаються розкрити відмінності в розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні та в інших пострадянських країнах, визначаючи перспективи трансформації українського громадянського суспільства виключно з погляду на наші національні особливості. До другої групи слід віднести матеріали противників зазначеної «революції» (українських і російських), які відстоюють таку позицію: держава є цінністю, вищою за «вигадані

Американою» універсальні права людини, спрямовані на підтримку єдності східно-слов'янських держав. У цю групу також входять окремі групи «лівих» в країнах Заходу, які опонують гегемонії США в східноєвропейському регіоні. Значення висновків представників цієї групи полягає в тому, що в них розкриваються взаємозв'язки українського «третього сектору» із асоціаціями і державними структурами США та європейських країн, визначено як замовники «помаранчевих». Водночас зроблено наголос на проблемах громадянського суспільства в Україні, розвиток якого прихильники «революції» схильні переоцінювати. Аналізуючи «Помаранчеву революцію 2004р.», необхідно зазначити, що в цей час в опозицію до держави стала переважна частина інститутів громадянського суспільства: громадська думка, органи місцевого самоврядування, значна частина асоціацій – церква, партії, громадські організації, профспілки та ЗМІ. Активну участь в «революційних» подіях продемонстрували представники середнього класу, а також пов'язані з іноземними громадськими організаціями і рухами мережеві структури громадянського суспільства в Україні. Зняття перешкод для реалізації інтересів середнього класу, переосмислення ролі «третього сектору» в країні, розширення сфери публічності сприятиме активному розвитку громадянського суспільства.

Література

1. Бжезинський З. Росіяни не люблять слабаків. // День. – 2005. – 6 грудня. Карасьов В. Український політичний процес у європейському контексті // Політичний процес в Україні у 2004 році: регіональні аспекти: Матеріали конференції, Львів, 12 лютого 2005 року.) / Упоряд. А. Романюк, Л. Скоцильс. – Львів: ЦПД, 2005. – С. 40–47.
2. Каспрук В. Територія свободи. Помаранчева революція як прелюдія до революційних змін в Україні // День. – 2005. – 11 лютого.
3. Колодій А. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні: Монографія. – Львів: «Червона Калина». – 2002. – 276 с.
4. Кульчицький С. Помаранчева революція. – К.: Генеза, 2005. – 368 с.
5. Липинський В. Листи до братів-хліборобів про ідею і організацію українського монархізму. - Київ; Філадельфія.: Східноєвропейський дослідний інститут ім. В. К. Липинського, 1995. – 470 с.
6. Медвідь Ф. Феномен Помаранчевої революції у контексті консолідації сучасної української нації // Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету - 2005» (26 - 27 квітня 2005 року): Матеріали доповідей та виступів. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2005. - С. 63 - 65.
7. Пастухов В. Украина не с Россией. Причины и последствия стратегических просчетов российской политики по отношению к Украине // ПОЛИС. – 2005. – №1. – С. 25–35.
8. Промова Президента України В. Ющенко перед Майданом 23 січня 2005 року // Україна молода. - 2005. - 25 січня.
9. Полохало В. «Середній» українець – соціальна основа негромадянського суспільства // Політична думка. – 1999. – №6. – С. 30–42.
10. Слабошпицький М. Пейзаж для помаранчевої революції. Хроніка -колаж. – К., 2005. – 260 с.
11. Шумка М., Гончарук Т. Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення та потенціал / Михайлина Шумка, Тетяна Гончарук // Матеріали міжнародних філософсько-економічних читань. – Львів, 2011. – С.215-222. Гончарук Т.В.